

Διαδικασία σχεδιασμού προγραμμάτων σπουδών του γλωσσικού μαθήματος: Το παράδειγμα των Προγραμμάτων Σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας του γυμνασίου

Αθανάσιος Μιχάλης

*Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Φιλοσοφική Σχολή,
Ε.Κ.Π.Α.*

michathan@ppp.uoa.gr

► ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Βασικός άξονα της παρούσας μελέτης είναι η συνδυαστική προσέγγιση και ανάλυση των νέων προγραμμάτων σπουδών για την πρότυπη νέα ελληνική γλώσσα στο γυμνάσιο (φυσιογνωμία αντικειμένου, στοχοθεσία, μεθοδολογική προσέγγιση, αξιολόγηση μαθητών, διδακτικό περιεχόμενο) με το ευρύτερο και το εγγύτερο εκπαιδευτικό περιβάλλον στο πλαίσιο του οποίου σχεδιάστηκαν και εκπονήθηκαν τα νέα προγράμματα σπουδών και πρόκειται να εφαρμοστούν και να αξιοποιηθούν. Με τον όρο εκπαιδευτικό περιβάλλον νοείται η σχολική τάξη στο πλαίσιο της οποίας εφαρμόζονται τα νέα προγράμματα σπουδών, το ευρύτερο καταστασιακό περιβάλλον γύρω από τη σχολική τάξη (η ευρύτερη σχολική μονάδα), το μικροπολιτισμικό περιεχόμενο (αφενός, η εγγύτερη και η ευρύτερη περιοχή γύρω από το σχολικό συγκρότημα, με άλλα λόγια, το τοπικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η σχολική μονάδα, και αφετέρου, το θεσμικό πλαίσιο με το οποίο συνδέεται κάθε σχολική μονάδα σε κρατικό/εθνικό επίπεδο, δηλαδή οι εκπαιδευτικοί οργανισμοί οι οποίοι χαράσσουν την εκπαιδευτική πολιτική σε ζητήματα γλωσσικής εκπαίδευσης και καθορίζουν τα γλωσσο-εκπαιδευτικά δρώμενα τόσο στον άξονα της διοίκησης όσο και στον άξονα της διδασκαλίας), και, τέλος το μακροπολιτισμικό περιεχόμενο, δηλαδή το διεθνές πλαίσιο. Μέσα από τη μελέτη και την ανάλυση του περιεχομένου των προγραμμάτων σπουδών, η οποία πραγματοποιήθηκε με άξονες τις επιμέρους πτυχές και διαστάσεις του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, αναδεικνύεται η στενή σύνδεση των αρχών και των προσεγγίσεων των προγραμμάτων σπουδών σε επίπεδο στοχοθεσίας, μεθοδολογίας και αξιολόγησης με το εγγύτερο και το ευρύτερο εκπαιδευτικό πλαίσιο. Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την κριτική επισκόπηση και την ανάλυση των προγραμμάτων σπουδών, καθώς αναδεικνύει την ευρύτητα των επιδράσεων του τοπικού και του διεθνούς περιβάλλοντος σε αυτά, ώστε να είναι δυνατό να καλύψουν επαρκώς όλες τις διαστάσεις της γλωσσικής διδασκαλίας (διδακτικό περιεχόμενο, διδακτική στοχοθεσία, μεθοδολογικές προσεγγίσεις, αξιολογικές μέθοδοι σε σχέση με τις ανάγκες των μαθητών, τις πρακτικές γραμματισμού και τις απαιτήσεις του κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου στο οποίο οι τελευταίοι πρόκειται να ζήσουν και να δράσουν ως ενεργοί πολίτες.

Λέξεις-κλειδιά: Προγράμματα Σπουδών, Εκπαιδευτικό Περιβάλλον, Γλωσσο-Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός.

► ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φθινόπωρο του 2021 δημοσιεύθηκαν τα νέα αναλυτικά προγράμματα σπουδών σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα: στην παρούσα μελέτη, η εστίαση γίνεται στα προγράμματα σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας του γυμνασίου. Τα προγράμματα σπουδών συνιστούν κείμενα επιστημονικά, εκπαιδευτικά και πολιτικά: αποτελούν επιστημονικά κείμενα, καθώς θεωρητικό τους υπόβαθρο και θεμέλιο των αρχών τους, της στοχοθεσίας τους, του μεθοδολογικού πλαισίου που περιλαμβάνουν και της φιλοσοφίας αξιολόγησης που τα διέπει αποτελεί συνδυασμός συγκεκριμένων επιστημονικών δεδομένων, θεωριών, πορισμάτων και προσεγγίσεων· επιπλέον, είναι κείμενα εκπαιδευτικά, δεδομένου ότι απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς, στελέχη εκπαίδευσης και συγγραφείς σχολικών εγχειριδίων· τέλος, συνιστούν πολιτικά κείμενα, καθώς δημοσιεύονται στο φύλλο της εφημερίδας της κυβερνήσεως (τουλάχιστον τα εθνικά προγράμματα σπουδών (national curricula) στον ελληνικό χώρο).

Τα προγράμματα σπουδών, ως επιστημονικά, εκπαιδευτικά και πολιτικά κείμενα, συνιστούν προϊόντα εκπαιδευτικού σχεδιασμού (educational planning): προκειμένου για τα προγράμματα σπουδών της πρότυπης γλώσσας, αυτά αποτελούν αποτέλεσμα ενός γλωσσοεκπαιδευτικού σχεδιασμού. Η πραγματοποίηση κάθε μορφής γλωσσοεκπαιδευτικού σχεδιασμού προϋποθέτει ανάλυση και μελέτη του περιβάλλοντος, του πλαισίου, του περιεχομένου της γλωσσικής διδασκαλίας σε συγκεκριμένο τόπο, ώστε, βάσει του συγκεκριμένου περιεχομένου, να καθοριστούν η φυσιογνωμία του αντικειμένου, να τεθούν οι στόχοι και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα και να σχεδιαστεί η διδακτική μεθοδολογία και οι μορφές αξιολόγησης.

Στόχος και αναγκαιότητα της διερεύνησης

Βάσει όσων προαναφέρθηκαν, ο στόχος της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της επίδρασης του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος (educational context) στον σχεδιασμό και την οργάνωση των προγραμμάτων σπουδών του γνωστικού αντικειμένου της νέας ελληνικής γλώσσας για το γυμνάσιο του 2021. Με άλλα λόγια, στο άρθρο αυτό διερευνάται ο βαθμός και η ποιότητα της επίδρασης του υφιστάμενου εκπαιδευτικού πλαισίου, της εκπαιδευτικής παράδοσης, του κοινωνικού περιβάλλοντος, των κυρίαρχων πολιτικών και ιδεολογικών αντιλήψεων, της υπάρχουσας γλωσσικής κατάστασης και των πολιτικών, οικονομικών, τεχνολογικών, επιστημονικών και εκπαιδευτικών δεδομένων σε διεθνές επίπεδο στον σχεδιασμό των προγραμμάτων σπουδών του 2021.

Τα προγράμματα σπουδών, ως επιστημονικά κείμενα που συνδέονται με τον ευρύτερο χώρο της εκπαίδευσης, της πολιτικής και των σχετικών αντιλήψεων και ιδεολογημάτων, αποτελούν αντικείμενο συστηματικής επιστημονικής μελέτης και έρευνας. Η έρευνα αυτή αφορά ένα σύνολο πτυχών και διαστάσεων των προγραμμάτων σπουδών: περιεχόμενο των προγραμμάτων, επιστημονικό υπόβαθρο της στοχοθεσίας, της μεθοδολογίας και των αξιολογικών αρχών, σύνδεση προγραμμάτων σπουδών με τα σχολικά εγχειρίδια, συσχέτιση προγραμμάτων

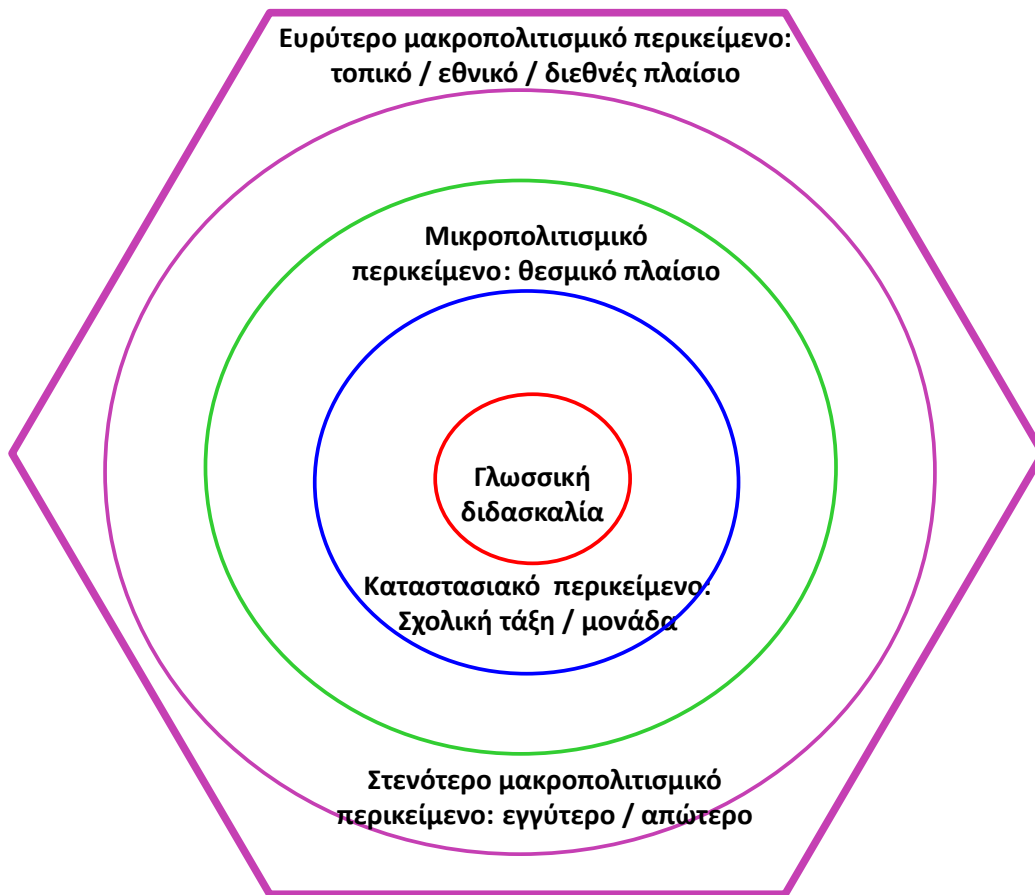
σπουδών με τις ευρύτερες αντιλήψεις των εκπαιδευτικών κ.λπ. (Σπανός & Μιχάλης, 2012). Επομένως, η αναγκαιότητα της διερεύνησης και της επίδρασης που άσκησε το πλησιέστερο και το ευρύτερο εκπαιδευτικό περιβάλλον στον σχεδιασμό και την οργάνωση των προγραμμάτων σπουδών κρίνεται επιστημονικά αναγκαία και ερευνητικά επωφελής. Μέσω της ανάλυσης και της διερεύνησης του συγκεκριμένου προγράμματος σπουδών, όπως και κάθε προγράμματος, αφενός, η αξιολόγησή του, στοιχείο απαραίτητο για κάθε εκπαιδευτικό κείμενο, καθίσταται ευχερέστερη και αποτελεσματικότερη, και, αφετέρου, είναι δυνατή η συμβολή στην προώθηση και την ανανέωση της επιστημονικής έρευνας, σε θεωρητικό και σε πρακτικό επίπεδο, στο πεδίο της διδακτικής, του εκπαιδευτικού σχεδιασμού και των αναλυτικών προγραμμάτων γενικότερα, και της γλωσσικής διδακτικής, του γλωσσο-εκπαιδευτικού σχεδιασμού και των προγραμμάτων σπουδών της γλώσσας ειδικότερα.

► ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Για να πραγματοποιηθεί με αποτελεσματικό τρόπο η σύνδεση του σχεδιασμού και της εκπόνησης των προγραμμάτων σπουδών για το γνωστικό αντικείμενο της νέας ελληνικής γλώσσας στο γυμνάσιο με το εκπαιδευτικό πλαίσιο, εγγύτερα και ευρύτερα θεωρούμενο, κρίνεται σκόπιμος και απαραίτητος ο προσδιορισμός του τελευταίου. Προτού να γίνει αναλυτική αναφορά στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, κρίνεται σκόπιμο να τονιστεί ότι επίκεντρο και στόχος κάθε μορφής εκπαιδευτικού σχεδιασμού είναι η σχολική διδασκαλία στη σχολική τάξη, στο πλαίσιο της οποίας εφαρμόζονται οι βασικές αρχές και το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών και πραγματοποιείται η δημιουργία της γνώσης μέσα από την αλληλεπίδραση εκπαιδευτικών και μαθητών και, επομένως, όταν γίνεται λόγος για εκπαιδευτικό πλαίσιο, στην ουσία η αναφορά γίνεται στο εγγύτερο και ευρύτερο περικείμενο της γλωσσικής διδασκαλίας.

Στην παρούσα μελέτη, το εκπαιδευτικό περιβάλλον νοείται σε τέσσερα επίπεδα, βάσει της συνδυαστικής θεώρησης των θεωρητικών προσεγγίσεων των Kern (2000), Stern (Johnson, 2001) και Κουτσογιάννη (2011). Τα επίπεδα αυτά, βάσει των συγκεκριμένων θεωρητικών προσεγγίσεων, είναι τα ακόλουθα (Πίνακας 1):

- Το καταστασιακό περιβάλλον της γλωσσικής διδασκαλίας, δηλαδή η σχολική τάξη και η σχολική μονάδα/το σχολικό συγκρότημα στο οποίο ανήκει κάθε σχολική τάξη, με την κτηριακή και την υλικοτεχνική υποδομή τους και τους μαθητές τους, οι οποίοι διέπονται από συγκεκριμένα ατομικά, κοινωνικά και γνωσιακά χαρακτηριστικά.

Πίνακας 1. Εκπαιδευτικό περιβάλλον

- Το μικροπολιτισμικό περιεχόμενο, το οποίο αφορά το θεσμικό πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, τις σχετικές κοινωνικές πρακτικές (social practices), δηλαδή τους οργανισμούς, οι οποίοι σε τόσο σε επιστημονικό επίπεδο (πανεπιστήμια, παιδαγωγικό ινστιτούτο/ινστιτούτο εκπαιδευτικής πολιτικής, επιστημονικοί φορείς) όσο και σε διοικητικό επίπεδο (υπουργείο, διευθύνσεις εκπαίδευσης) καθορίζουν τη μορφή και το περιεχόμενο της γλωσσικής εκπαίδευσης αλλά και τη διοίκηση και την οργάνωση των εκπαιδευτικών μονάδων: το μικροπολιτισμικό περιεχόμενο συνίσταται από δύο βασικούς άξονες, τον εκπαιδευτικό (educational) και τον επιστημονικό (scientific).
- Το στενότερο μακροπολιτισμικό περιεχόμενο νοείται σε δύο βασικά υπο-επίπεδα: πρώτον, το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον γύρω από τη σχολική μονάδα, δηλαδή τη συνοικία στην οποία ανήκει η σχολική μονάδα (students' home and neighborhood) και, δεύτερον, το ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον (regional context), με άλλα λόγια την ευρύτερη περιοχή στην οποία ανήκει η σχολική μονάδα: στο επίπεδο αυτό του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος υπάρχουν σαφείς ενδείξεις και αναφορές για το κοινωνικό και το οικονομικό επίπεδο των μαθητών, τις πρακτικές γραμματισμού στις οποίες έχουν μαθητεύσει, τις διαλεκτικές ποικιλίες τις οποίες έχουν κατακτήσει, τις αντιλήψεις τους για τη μορφή

και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης, όπως και για τις γλώσσας και τις γλωσσικές ποικιλίες, τις σχέσεις τους με αλλόγλωσσους/ες μαθητές/τριες.

- Το ευρύτερο μακροπολιτισμικό περιεχόμενο, δηλαδή το εθνικό (national) και το διεθνές πλαίσιο (international context), τα οποία, σε κάθε περίπτωση, επηρεάζουν τις πολιτικές επιλογές και διαμορφώνουν τους ιδεολογικούς άξονες σε δεδομένη κρατική οντότητα σε όλα τα επίπεδα· το απώτερο μακροπολιτισμικό περιβάλλον νοείται σε έξι επιμέρους άξονες: στον ιστορικό / πολιτικό (historical / political), στον οικονομικό (economic), στον τεχνολογικό (technological), στον γεωγραφικό (geographic), στον γλωσσικό (linguistic) και τον κοινωνικοπολιτισμικό (sociocultural).

Προγράμματα σπουδών και εκπαιδευτικό περιβάλλον

Με βάση τις διαστάσεις του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν οι ακόλουθες διαπιστώσεις, οι οποίες απεικονίζονται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2. Προγράμματα σπουδών και εκπαιδευτικό περιβάλλον

Διαστάσεις εκπαιδευτικού περιβάλλοντος	Σημειωτική διαμεσολάβηση
Διδακτικό συμβάν	Κείμενα
Κοινωνικές πρακτικές εκπαιδευτικού χαρακτήρα	Κείμενα / Κειμενικά είδη / Λόγοι
Κοινωνικές δομές	Λόγοι

Όπως προαναφέρθηκε στην προηγούμενη υποενότητα, κάθε διδακτικό συμβάν, το οποίο πραγματοποιείται σε συγκεκριμένη σχολική αίθουσα μέσω της επεξεργασίας συγκεκριμένων προφορικών και γραπτών κειμένων από τον καθηγητή και τους μαθητές (μονολόγου εκπαιδευτικού, διαλόγου εκπαιδευτικού μαθητών, θεωρητικών κειμένων γλωσσολογικού περιεχομένου, δηλαδή κειμένων γραμματικής περιγραφής, γλωσσολογικών θεωριών για τις σημασιολογικές / λεξιλογικές σχέσεις, για τις κειμενικές ορίζουσες κ.λπ.), επηρεάζεται από το μικροπολιτισμικό του συγκείμενο, δηλαδή το θεσμικό πλαίσιο (οργανισμούς, ιστιπούτα, εκπαιδευτικές διευθύνσεις) για την εκπαίδευση που υφίσταται σε δεδομένη κοινότητα. Το θεσμικό πλαίσιο διαμεσολαβείται γλωσσικά / σημειωτικά από (Fairclough, 2014):

- Συγκεκριμένα κειμενικά είδη (genres) νοούμενα ως τρόπους δράσης (π.χ. επιστημονικά κείμενα, διοικητικά κείμενα, προγράμματα σπουδών).
- Καθορισμένους λόγους (discourses), δηλαδή μέσα κατασκευής νοήματος και αναπαράστασης πτυχών της κοινωνικής πραγματικότητας και των κοινωνικών πεδίων, από τους οποίους προσδιορίζονται τα προαναφερθέντα κειμενικά είδη και οι οποίοι αναπλαισιώνονται σε αυτά (γλωσσολογικός, παιδαγωγικός, οικονομικός, τεχνολογικός, διοικητικός, κοινωνιογλωσσικός, κοινωνικοσημειωτικός κ.λπ.).
- Τα πρόσωπα που συμμετέχουν και δρουν στο πλαίσιο των συγκεκριμένων θεσμών (εκπαιδευτικοί, διοικητικοί υπάλληλοι, στελέχη εκπαιδευτικών και διοικητικών

υπηρεσιών) χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένες ταυτότητες (identities), δηλαδή από δεδομένα ατομικά χαρακτηριστικά / προσδιοριστικά στοιχεία καθενός προσώπου, οι οποίες, σε γλωσσικό και σημειωτικό επίπεδο, συνεπάγονται συγκεκριμένο ύφος (style).

Επομένως, τα προγράμματα σπουδών συνιστούν κειμενικά είδη, πολιτικού, εκπαιδευτικού και επιστημονικού χαρακτήρα, τα οποία επηρεάζουν τη γλωσσική διδασκαλία ως κοινωνικό συμβάν (social event), αναπτύσσονται στο πλαίσιο δεδομένης κοινωνικής πρακτικής (social practice) που αφορά την εκπαίδευση, την οποία διαμεσολαβούν σημειωτικά, και η μορφή τους καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τους λόγους των ευρύτερων κοινωνικών δομών (social structures), οι οποίοι αναπλασιάζονται και μετασχηματίζονται μέσα στις επιμέρους δομές και υπο-δομές κάθε κοινωνικής πρακτικής.

► ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η διερεύνηση της επίδρασης του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, δηλαδή στην οργάνωση και την εκπόνηση των προγραμμάτων σπουδών, στη διαμόρφωση του περιεχομένου τους και των επιμέρους διαστάσεων τους επιχειρείται μέσω της ανάλυσης του περιεχομένου των προγραμμάτων σπουδών (content analysis). Συγκεκριμένα, το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών μελετήθηκε και αναλύθηκε με διερευνητική βάση τις τέσσερις διαστάσεις του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και τους επιμέρους άξονες της τέταρτης διάστασης: με άλλα λόγια, πραγματοποιήθηκε διερεύνηση των ενοτήτων των προγραμμάτων σπουδών με άξονα τα στοιχεία που συνιστούν και καθορίζουν τις επιμέρους διαστάσεις του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος. Ειδικότερα, για την καθεμία από τις διαστάσεις του εκπαιδευτικού πλαισίου ισχύουν τα ακόλουθα δεδομένα, που περιγράφονται και αναλύονται στις επόμενες παραγράφους.

Τα συστατικά στοιχεία του καταστασιακού περιεχομένου, δηλαδή της σχολικής τάξης και της σχολικής μονάδας κρίνεται ότι είναι:

- Οι μαθητές/τριες που απαρτίζουν κάθε σχολική τάξη, οι οποίοι διαφοροποιούνται μεταξύ τους κοινωνικοοικονομικά και γνωσιακά, με άλλα λόγια, τόσο ως προς τη γλωσσική και την επικοινωνιακή τους ικανότητα και επάρκεια ως φυσικοί ομιλητές της νέας ελληνικής γλώσσας και της πρότυπης ελληνικής όσο και ως προς την αφομοίωση του περιεχομένου του γλωσσικού μαθήματος των προηγούμενων τάξεων και της προηγούμενης εκπαιδευτικής βαθμίδας.
- Οι εκπαιδευτικοί κάθε τάξης, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από την εκπαιδευτική τους ταυτότητα και την προσωπική τους θεωρία όσον αφορά τη φυσιολογία του γνωστικού αντικείμενου της πρότυπης γλώσσας, τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις της γλωσσικής διδασκαλίας και τον τρόπο αξιολόγησης των μαθητών/τριών.
- Οι κτηριακές υποδομές της σχολικής μονάδας και του σχολικού συγκροτήματος.
- Η υλικοτεχνική υποδομή της σχολικής τάξης και της μονάδας.

Όσον αφορά το μικροπολιτισμικό περιεχόμενο, δηλαδή το θεσμικό πλαίσιο της εκπαιδευτικής δραστηριότητας και δράσης, οι βασικές πτυχές του οποίου επηρεάζουν και κατευθύνουν σε διδακτικό και διοικητικό επίπεδο τη γλωσσο-εκπαιδευτική διαδικασία σε συγκεκριμένη κρατική οντότητα, αυτό αποτελείται από τρία κύρια συστατικά στοιχεία (Kern, 2000· Κουτσιογιάννης, 2011):

- Το στοιχείο της εκπαίδευσης, δηλαδή την οργάνωση και τη διοίκηση της γλωσσοεκπαιδευτικής διαδικασίας σε δεδομένο κρατικό πλαίσιο (διάρθρωση της εκπαίδευσης σε βαθμίδες, γλωσσο-εκπαιδευτική πολιτική), τα θεσμικά κείμενα που καθορίζουν τη διδακτική διαδικασία και τη μορφή και το περιεχόμενο της γλωσσικής διδασκαλίας (προγράμματα σπουδών της πρότυπης γλώσσας, γλωσσικά εγχειρίδια, οδηγίες διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος από το ινστιτούτο εκπαιδευτικής πολιτικής) και το νομικό πλαίσιο της γλωσσικής εκπαίδευσης (νόμοι, διατάξεις, κατευθύνσεις από διεθνείς εκπαιδευτικούς οργανισμούς και συμβούλια).
- Το επιστημονικό συστατικό στοιχείο, δηλαδή τα επιστημονικά δεδομένα, τα οποία αποτελούν το θεωρητικό υπόβαθρο στο οποίο στηρίζεται η γλωσσική διδασκαλία σε στοχοθετικό και μεθοδολογικό επίπεδο (μελέτες, άρθρα, επιστημονικά βιβλία, πρακτικά επιστημονικών/γλωσσολογικών/παιδαγωγικών συνεδρίων για τη γλώσσα και τη γλωσσική διδασκαλία).

Προκειμένου για το μακροπολιτισμικό περιεχόμενο και, συγκεκριμένα, την πρώτη του πτυχή, δηλαδή το εγγύτερο και το απώτερο τοπικό πλαίσιο, αυτό συνίσταται από δύο διαστάσεις:

- Την εγγύτερη περιοχή/συνοικία στην οποία ανήκει δεδομένη σχολική μονάδα, δηλαδή τις γειτονίες στις οποίες κατοικούν οι μαθητές/τριες.
- Την ευρύτερη γεωγραφική περιοχή στην οποία ανήκει ένα σχολικό συγκρότημα.

Ξεκινώντας από την εγγύτερη περιοχή στην οποία ανήκει συγκεκριμένη σχολική μονάδα, βασικό συστατικό στοιχείο της τελευταίας συνιστούν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των οικογενειών των μαθητών (οικονομική κατάσταση, επάγγελμα γονέων κ.λπ.): το στοιχείο αυτό συνδέεται με τη διάσταση του καταστασιακού περιεχομένου που αφορά την κοινωνική και την οικονομική διαφοροποίησή των μαθητών μιας σχολικής τάξης, η οποία αντανακλά και στη διαφοροποίησή τους ως προς τη γλωσσική και την επικοινωνιακή τους επάρκεια (Johnson, 2001), όπως και με τις πρακτικές γραμματισμού τις οποίες έχουν καλλιεργήσει οι μαθητές εκτός σχολικής τάξης και οι οποίες επηρεάζουν σε ένα βαθμό την ανάπτυξη πρακτικών γραμματισμού σε εκπαιδευτικό πλαίσιο (Kern, 2000· Κουτσογιάννης, 2011).

Προκειμένου για την ευρύτερη γεωγραφική περιοχή στην οποία ανήκει δεδομένη σχολική μονάδα, αυτή συνίσταται από τα ακόλουθα συστατικά στοιχεία:

- τα κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία της συγκεκριμένης γεωγραφικής επικράτειας (υλικός και πνευματικός πολιτισμός, αξιακό πλαίσιο/κυρίαρχες αντιλήψεις για τη ζωή, κυρίαρχες πρακτικές γραμματισμού οι οποίες καθορίζουν τις ταυτότητες γραμματισμού των πολιτών στην κοινότητα αυτή), τα οποία επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό και τη μορφή της εκπαιδευτικής διαδικασίας στην περιοχή αυτή.
- τον γλωσσικό κώδικα επικοινωνίας στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή (διαλεκτική ποικιλία ή πρότυπη γλώσσα).

Όσον αφορά τη δεύτερη διάσταση του μακροπολιτισμικού περιεχομένου, δηλαδή το τοπικό, το εθνικό και το διεθνές πλαίσιο, τα οποία επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία σε κάθε εκπαιδευτική κοινότητα, δηλαδή την εκπαιδευτική πολιτική και τη γλωσσοδιδακτική πράξη, τα συστατικά στοιχεία των πλαισίων αυτών συνίστανται στα ακόλουθα έξι:

- Τα γλωσσικά δεδομένα του τοπικού και του εθνικού/κρατικού πλαισίου (επίσημη/πρότυπη γλώσσα, διαλεκτική διαφοροποίηση σε γεωγραφικό επίπεδο,

εθνοτικές/μειονοτικές γλώσσες, κυρίαρχες αντιλήψεις για τις γλώσσες και τις γλωσσικές ποικιλίες).

- Το ιστορικό και το πολιτικό πλαίσιο, δηλαδή τις κυρίαρχες ιδεολογίες για την οικονομική δράση και την κοινωνική δραστηριότητα και τις βασικές πολιτικές επιλογές που υπαγορεύονται από τις συγκεκριμένες ιδεολογίες, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό επηρεάζουν τη γλωσσική και την εκπαιδευτική πολιτική, τη γλωσσική ιδεολογία και την κοινωνικοσημειωτική παράδοση.
- Τα οικονομικά δεδομένα, τα οποία επηρεάζουν την επικοινωνία, την ποιότητα της εκπαίδευσης, όπως και τις ευρύτερες αντιλήψεις για τις γλώσσες, την ισχύ και την αξία τους ως επικοινωνιακών κωδίκων.
- Τα τεχνολογικά δεδομένα, τα οποία σε μεγάλο βαθμό καθορίζουν ουσιαστικά τη μορφή της επικοινωνίας στο πλαίσιο της τοπικής, της εθνικής/κρατικής οντότητας, όπως και τους διεθνούς πλαισίου.
- Τα κοινωνικοπολιτισμικά δεδομένα, τα οποία σε μεγάλο βαθμό καθορίζουν την επικοινωνιακή ικανότητα και επάρκεια των μαθητών, τη γλωσσική πολιτική, τη διαλεκτική διαφοροποίηση σε τοπικό επίπεδο, τις γλωσσικές ιδεολογίες και τις γλωσσικές αντιλήψεις για τις γλωσσικές ποικιλίες και τους φορείς τους, όπως και για τη γλωσσική αλλαγή, αλλά και συνδέονται με την κοινωνικοσημειωτική παράδοση δεδομένης τοπικής ή εθνικής οντότητας.
- Τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής, τα οποία επηρεάζουν τις κοινωνικές και τις εκπαιδευτικές καταστάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και των μαθητών, την άποψή τους για την πρότυπη γλώσσα, τις γλωσσικές επιλογές των ομιλητών και για τις άλλες γλώσσες και τους φορείς τους, όπως και τα χαρακτηριστικά και το περιεχόμενο των διαλεκτικών ποικιλιών.

► ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Όπως αναφέρθηκε στις προηγούμενες ενότητες, ο κύριος στόχος της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της σύνδεσης και της συσχέτισης των προγραμμάτων σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας για το γυμνάσιο του 2021 με το εκπαιδευτικό περιβάλλον στον ελλαδικό χώρο, το οποίο προσδιορίζεται με βάση τους άξονες και τις ορίζουσες που καταγράφηκαν και αναλύθηκαν στην προηγούμενη ενότητα του παρόντος άρθρου. Η ανάλυση πραγματοποιείται στις ακόλουθες υποενότητες της ενότητας αυτής.

Το καταστασιακό περιεχόμενο της γλωσσικής διδασκαλίας και τα προγράμματα σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας του 2021

Όπως προαναφέρθηκε, το καταστασιακό πλαίσιο της γλωσσο-εκπαιδευτικής διαδικασίας συνίσταται από τα εξής συστατικά στοιχεία: τους μαθητές της σχολικής τάξης, τους εκπαιδευτικούς και την υλικοτεχνική υποδομή κάθε τάξης και κάθε σχολικής μονάδας. Η επίδραση της συγκεκριμένης διάστασης του περιβάλλοντος της γλωσσο-εκπαιδευτικής διαδικασίας στον σχεδιασμό και την εκπόνηση των προγραμμάτων σπουδών συνίσταται στα ακόλουθα δεδομένα:

- Η διαφοροποίηση που διέπει κάθε σχολική τάξη και κάθε σχολική μονάδα σε σχέση με το γνωσιακό επίπεδο των μαθητών, τη γλωσσική και την επικοινωνιακή

ικανότητα των τελευταίων, τη μεταγλωσσική τους επίγνωση, την αφομοίωση της ύλης των προηγούμενων εκπαιδευτικών βαθμίδων και τάξεων, σε συνδυασμό με τον ευρύτερο σχεδιασμό του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής για τις ορίζουσες των προγραμμάτων σπουδών του συνόλου των γνωστικών αντικειμένων, αποτέλεσε παράγοντα ο οποίος συνέβαλε, ώστε η διαφοροποιημένη διδασκαλία να αποτελεί βασική μεθοδολογική αρχή των νέων προγραμμάτων σπουδών σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και, επομένως, και στην πρότυπη νέα ελληνική γλώσσα: ειδικότερα, σε ειδική ενότητα των νέων προγραμμάτων σπουδών, όπως και στον οδηγό του εκπαιδευτικού, πραγματοποιούνται προτάσεις για ειδικές παρεμβάσεις των εκπαιδευτικών σε τάξεις με έντονη τη γνωσιακή διαφοροποίηση των μαθητών σε γνωσιακό και σε γλωσσικό επίπεδο (π.χ. διαβάθμιση της δυσκολίας των κειμένων που τίθενται σε επεξεργασία από τους μαθητές ή θεματική διάκριση των κειμένων, διαβάθμιση της δυσκολίας των ασκήσεων και των δραστηριοτήτων στις οποίες συμμετέχουν, παροχή δυνατοτήτων επιλογής από τους μαθητές του ρόλου τους σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές δράσεις ή επιλογής της δραστηριότητας στην οποία πρόκειται να λάβουν μέρος, διαφοροποίηση του διδακτικού χρόνου προσέγγισης συγκεκριμένης ύλης και συγκεκριμένου φαινομένου από διαφορετικούς μαθητές, αξιοποίηση διαφορετικών μοτίβων αξιολόγησης/διόρθωσης διαφορετικών μαθητών/τριών).

- Η διαφορετική εκπαιδευτική ταυτότητα κάθε εκπαιδευτικού και κάθε φιλολόγου, η διαφοροποιημένη προσωπική του θεωρία σε σχέση με τη φυσιογνωμία και τη μεθοδολογία διδακτικής προσέγγισης κάθε γνωστικού αντικειμένου οδήγησαν, ώστε βασική αρχή των προγραμμάτων σπουδών της πρότυπης νέας ελληνικής γλώσσας στη βαθμίδα του γυμνασίου να είναι η παροχή δυνατοτήτων επιλογής στους εκπαιδευτικούς της μεθόδου διδασκαλίας (αλλά και του χρόνου διδασκαλίας) σε σχέση με τη διδασκαλία συγκεκριμένων φαινομένων ή την καλλιέργεια δεξιοτήτων: για παράδειγμα, τα γραμματικά φαινόμενα ή το λεξιλόγιο είναι δυνατό να διδαχθούν μέσω μορφοκρατικών / τυποκρατικών μεθόδων αλλά και μέσω συμμετοχής των μαθητών σε επικοινωνιακές δράσεις ολιστικού χαρακτήρα: επίσης, η καλλιέργεια παραγωγικών δεξιοτήτων στο πλαίσιο δεδομένης διδακτικής ενότητας είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί στοχευμένα και συστηματικά σε συγκεκριμένες διδακτικές ώρες αλλά και στην τελευταία φάση της διδασκαλίας της γραμματικής (ή του λεξιλογίου), στη φάση της μετάβασης από τη γλωσσική γνώση στη γλωσσική χρήση: ακόμη και η προσέγγιση συγκεκριμένου κειμενικού τύπου μπορεί να διδαχθεί σκόπιμα και συστηματικά, μέσω της μακροπραγματολογικής προσέγγισης, σε καθορισμένη διδακτική ώρα συγκεκριμένης ενότητας ή στο προσυγγραφικό στάδιο της διαδικασίας παραγωγής γραπτού κειμένου (διαδικασία κατανόησης των συμβάσεων ενός κειμενικού τύπου ως μέσου και προϋπόθεσης συγγραφής κειμένου που ανήκει τον τύπο αυτόν).
- Η παροχή στους εκπαιδευτικούς ελευθερίας επιλογής του μεθοδολογικού πλαισίου διδασκαλίας των γραμματικών ή των λεξιλογικών φαινομένων και των επικοινωνιακών δεξιοτήτων συνδέεται και με τη διαφοροποίηση των μαθητών τους οποίους διδάσκουν σε συγκεκριμένο σχολείο ή σχολική τάξη ως προς τα γνωσιακά τους χαρακτηριστικά ή ως προς τις αντιλήψεις τους για τον αποτελεσματικότερο τρόπο πραγματοποίησης του γλωσσικού μαθήματος και τις σχετικές τους επιθυμίες και προτιμήσεις.

- Η δυνατότητα επιλογής της μεθόδου και του πλαισίου διδασκαλίας της πρότυπης γλώσσας από τους εκπαιδευτικούς συσχετίζεται άμεσα και με την υλικοτεχνική υποδομή συγκεκριμένης σχολικής αίθουσας ή σχολικού συγκροτήματος·
- Τέλος, η δεδομένη διαφοροποίηση των μαθητών κάθε σχολικής τάξης (mixed - ability classes) κατέστησε σκόπιμη την πρόταση για διαγνωστική αξιολόγηση των μαθητών κάθε τάξης στην αρχή της σχολικής χρονιάς, με στόχο τη διαπίστωση των δυνατοτήτων και των αδυναμιών τους, στοιχείο που είναι δυνατό να οδηγήσει στον αποτελεσματικότερο διδακτικό προγραμματισμό από τον εκπαιδευτικό.

Το μικροπολιτισμικό περιεχόμενο της γλωσσικής διδασκαλίας και τα νέα προγράμματα σπουδών

Το θεσμικό πλαίσιο, όπως προαναφέρθηκε, ως διάσταση του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, αποτελείται από τα εκπαιδευτικά και τα επιστημονικά συστατικά στοιχεία, τα οποία επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών. Όσον αφορά τα εκπαιδευτικά στοιχεία, η επίδρασή τους στο πρόγραμμα σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας για το γυμνάσιο του 2021 συνίσταται στα ακόλουθα δεδομένα:

- Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα νοείται σε τρεις βαθμίδες: στον σχεδιασμό των προγραμμάτων σπουδών επιδιώχθηκε η συνέχεια στη γλωσσική διδασκαλία μεταξύ των βαθμίδων μέσω τους καθορισμού συγκεκριμένων θεματικών πεδίων τα οποία υφίστανται στα προγράμματα σπουδών και των τριών εκπαιδευτικών βαθμίδων (τα θεματικά πεδία του γυμνασίου είναι τέσσερα, οι πόροι νοηματικού σχεδιασμού, η καλλιέργεια της μετεπικοινωνιακής επίγνωσης, ο σχεδιασμός κειμένων, δηλαδή η παραγωγή και η πρόσληψη κειμένων, και η διαμόρφωση στάσεων για τη γλωσσική αλλαγή, τις γλώσσες ως γλωσσικά συστήματα και τις γλωσσικές ποικιλίες)·
- Στη γλωσσική διδασκαλία στη βαθμίδα του γυμνασίου, στο πλαίσιο του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, έχει διαμορφωθεί μία παράδοση και μία συνέχεια μέσα από τα προγράμματα σπουδών του 2003 και του 2011, η οποία σε σημαντικό βαθμό επέδρασε στη μορφή και του περιεχόμενου των νέων προγραμμάτων σπουδών, τα οποία αφομοίωσαν βασικές αρχές και προσεγγίσεις των παλιότερων προγραμμάτων, οι οποίες εντάσσονται αρμονικά στο πνεύμα των νέων: ειδικότερα, από τα προγράμματα σπουδών της πρότυπης νέας ελληνικής γλώσσας του 2003 αξιοποιήθηκαν στοιχεία, όπως είναι η εστίαση στην καλλιέργεια της επικοινωνιακής ικανότητας (communicative competence), στη διδασκαλία της λειτουργικής γραμματικής (functional grammar) και της κειμενικής διάστασης της γραμματικής, η θεώρηση της παραγωγής λόγου ως διαδικασίας που οδηγεί σε τελικό κειμενικό προϊόν, η έμφαση στη διδασκαλία των κειμενικών ειδών και των κειμενικών τύπων, όπως και η χρησιμοποίηση διαθεματικών προσεγγίσεων και σχεδίων δράσης (project), ενώ από τα προγράμματα σπουδών του 2011 ενσωματώθηκαν στοιχεία και δεδομένα, όπως είναι η καλλιέργεια πρακτικών λειτουργικού και κριτικού γραμματισμού (functional/critical literacy) και η σύνδεση των γλωσσικών επιλογών των ομιλητών με το καταστασιακό και το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της παραγωγής γραπτών, προφορικών και ψηφιακών κειμένων.

Ως προς την επίδραση της επιστημονικής πτυχής του μικροπολιτισμικού περιεχόμενου του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, αυτή συνίσταται στα ακόλουθα δεδομένα:

- Στα προγράμματα σπουδών κάθε γνωστικού αντικειμένου και, επομένως, και της πρότυπης γλώσσας, όπως αναλύθηκε στην υποενότητα 2.1. της πατούσας μελέτης, αναπλαισιώνονται σχετικοί επιστημονικοί λόγοι, επιστημονικά κείμενα και αντίστοιχες θεωρίες που έχουν παραχθεί σε τοπικό και σε διεθνές επίπεδο: στα προγράμματα σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας για το γυμνάσιο του 2021 έχουν ενσωματωθεί στοιχεία από τη συστημική-λειτουργική γλωσσολογία (systemic-functional linguistics), όπως είναι οι γλωσσικές μεταλειτουργίες (language metafunctions), από την κοινωνικοσημειωτική θεωρία (social semiotics), όπως είναι οι διαθέσιμοι πόροι νοηματικού σχεδιασμού (available designs), δηλαδή τα γραμματικά και λεξιλογικά συστήματα, οι κειμενικοί τύποι, η σχηματική γνώση (schematic knowledge) και οι σημειωτικοί τρόποι (semiotic modes), η μετεπικοινωνιακή επίγνωση (metacommunicative awareness) ως σύνδεση της γλώσσας με το πλαίσιο παραγωγής λόγου και ο κειμενικός σχεδιασμός (designing), και τη θεωρία των πολυγραμματισμών (multiliteracies), καθώς προτείνεται η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων που συνδέονται με τις παιδαγωγικές πρακτικές της τοποθετημένης πρακτικής (situated practice), της ανοιχτής διδασκαλίας (overt instruction), της κριτικής πλαισίωσης (critical framing) και της μετασχηματισμένης πρακτικής (transformed practice).
- Επίσης, από ψυχοπαιδαγωγικούς λόγους ενσωματώθηκαν στα νέα προγράμματα σπουδών στοιχεία, όπως η αξιοποίηση της δηλωτικής και της διαδικαστικής γνώσης (declarative/procedural knowledge) και η καλλιέργεια γνωσιακών, μεταγνωσιακών, αντισταθμιστικών και κοινωνικών στρατηγικών (cognitive/metacognitive/compensative/social strategies) ως διαστάσεων της γνωσιακής διάστασης (cognitive dimension) του γραμματισμού.
- Επιπλέον, η προαναφερθείσα, στην προηγούμενη ενότητα, δυνατότητα επιλογής της κατάλληλης μεθόδου διδασκαλίας συγκεκριμένων φαινομένων σε σχέση με τα χαρακτηριστικά των μαθητών και του διδασκόμενου φαινομένου συνδέεται με τις κυρίαρχες αντιλήψεις στη σύγχρονη γλωσσική παιδαγωγική για την έννοια και τα διακριτικά στοιχεία της κατάλληλης διδακτικής μεθόδου (appropriate method) με βάση τον μαθητικό πληθυσμό, το διδακτικό πλαίσιο και το διδασκόμενο περιεχόμενο (Johnson, 2001; Thornbury, 2011).
- Τέλος, αξιοποιήθηκαν από τη διεθνή γλωσσο-εκπαιδευτική θεωρία και πρακτική μεθοδολογικές προσεγγίσεις και διδακτικές δράσεις, όπως είναι, μεταξύ άλλων, η μακροπραγματολογική προσέγγιση της διδασκαλίας των κειμενικών τύπων (macropragmatic approach), η μικροαναλυτική προσέγγιση της διδασκαλίας της γραμματικής του κειμένου και της επικοινωνίας (microanalytic approach), η τυποκρατική/ανακαλυπτική διδασκαλία της γραμματικής (focus on forms/discovery learning), η ανάγνωση με στόχο τον εντοπισμό πληροφοριών (scanning) ή του κειμενικού θεματικού άξονα (skimming), η διεξοδική ανάγνωση (intensive reading).

Το στενότερο μακροπολιτισμικό συγκείμενο και τα νέα προγράμματα σπουδών της πρότυπης γλώσσας

Ένας από τους παράγοντες οι οποίοι ασκούν επίδραση στον σχεδιασμό της γλωσσικής διδασκαλίας και, επομένως, στην οργάνωση και την εκπόνηση των προγραμμάτων σπουδών της πρότυπης γλώσσας είναι το τοπικό πλαίσιο, το οποίο,

όπως προαναφέρθηκε στις ενότητες 2 και 3 της παρούσας μελέτης νοείται σε δύο επίπεδα: ως εγγύτερο στη σχολική μονάδα περιβάλλον, δηλαδή πρόκειται για τις κοντινές στο σχολείο γειτονιές στις οποίες κατοικούν οι μαθητές, και ως ευρύτερη περιοχή. Οι επιδράσεις που ασκήσε το στενότερο μικροπολιτισμικό περιεχόμενο στον σχεδιασμό των προγραμμάτων σπουδών είναι οι ακόλουθες:

- Δεδομένου ότι πολλές περιοχές της χώρας είναι διαλεκτόφωνες και κάποιοι από τους κατοίκους τους χαρακτηρίζονται από διδιαλεκτισμό (bidialectalism) και, επιπρόσθετα, δεδομένου ότι υφίστανται και ακούγονται υποτιμητικές απόψεις για τις διαλέκτους και για τις γλωσσικές ποικιλίες, στα νέα προγράμματα σπουδών της πρότυπης γλώσσας, η οποία ως κώδικας επικοινωνίας όλων των μελών μιας γλωσσικής κοινότητας σε όλες τις περιστάσεις επικοινωνίας και σε όλα τα κοινωνικά πεδία δεδομένου εθνικού / κρατικό πλαισίου, ως δείκτης εθνικής ταυτότητας και ως συνεκτικό στοιχείο που συνδέει τα μέλη μιας κρατικής οντότητας αποτελεί βασικό αντικείμενο διδασκαλίας, έχει οριστεί ως ένα από τα διδακτικά θεματικά πεδία η καλλιέργεια θετικών στάσεων στους μαθητές για τις γλωσσικές ποικιλίες·
- Επιπρόσθετα, λόγω της ύπαρξης μεταναστευτικών πληθυσμών σε κάθε γεωγραφική περιφέρεια, οι οποίοι είναι φορείς και ομιλητές διαφορετικών γλωσσών, στο πλαίσιο προαναφερθείσας καλλιέργειας στάσεων για τις γλώσσες εντάσσεται και η απόπειρα ανάπτυξης από τους μαθητές θετικών στάσεων για κάθε διαφορετική γλώσσα και, κυρίως, για τις εθνοτικές γλώσσες τόσο ως συστήματα δομών όσο και ως ενδείκτες ταυτοτήτων: η καλλιέργεια θετικών στάσεων για τις εθνοτικές γλώσσες συνιστά μία από τις προϋποθέσεις ανάπτυξης παρόμοιων στάσεων και για τους φορείς τους (η συμπερίληψη συνιστά μία από τις κύριες προγραμματικές αρχές των νέων προγραμμάτων σπουδών σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα)·
- Επίσης, με δεδομένο ότι οι μαθητές κάθε συνοικίας και κάθε περιοχής διέπνται από συγκεκριμένες ταυτότητες γραμματισμού, κοινωνικοπολιτισμικά προσδιορισμένες, και χαρακτηρίζονται από τη χρήση συγκεκριμένων πρακτικών γραμματισμού, η προαναφερθείσα δυνατότητα επιλογής από τους εκπαιδευτικούς διαφορετικών διδακτικών μεθόδων με βάση τα χαρακτηριστικά των μαθητών τους (βλ. υποενότητα 4.1.) συνδέεται και αποτελεί παράγοντα ενισχυτικό για τον εμπλουτισμό των πρακτικών γραμματισμού που επιδιώκεται να χρησιμοποιούν οι μαθητές και για την ομαλή μετάβαση των τελευταίων από τις πρακτικές γραμματισμού του σπιτιού και της κοινότητας στις αντίστοιχες σχολικές πρακτικές (Kern, 2000)·
- Τέλος, η προαναφερθείσα (στην υποενότητα 4.1.) πρόταση διαφοροποιημένης διδασκαλίας για τους μαθητές κάθε τάξης και κάθε σχολικής μονάδας ισχύει και για τους αλλόγλωσσους (ή τους δίγλωσσους) μαθητικούς πληθυσμούς, καθώς προτείνονται (όχι σε μεγάλη έκταση και χωρίς λεπτομέρειες και ιδιαίτερη συστηματικότητα) ειδικές δραστηριότητες διαφοροποιημένης διδακτικής παρέμβασης για μαθητές που χρησιμοποιούν τη νέας ελληνική ως δεύτερη γλώσσα ή χαρακτηρίζονται από μικρότερο βαθμό γλωσσικής επάρκειας στην πρότυπη γλώσσα.

Ευρύτερο μακροπραγματολογικό συγκείμενο και νέα προγράμματα σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας για το γυμνάσιο

Το ευρύτερο μακροπραγματολογικό περικείμενο συνδέεται με τα γλωσσικά, κοινωνικοπολιτισμικά, τα γεωγραφικά, τα οικονομικά, τα τεχνολογικά και τα ιστορικοπολιτικά δεδομένα που επηρεάζουν τον σχεδιασμό της γλωσσικής διδασκαλίας, όπως προαναφέρθηκε στην τρίτη ενότητα της παρούσας μελέτης. Η επίδραση των δεδομένων αυτών αναλύεται στις ακόλουθες παραγράφους της υποενότητας αυτής.

Όσον αφορά τα γλωσσικά συστατικά στοιχεία του εθνικού και του διεθνούς περικειμένου του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, όπως προαναφέρθηκε και στην προηγούμενη υποενότητα, βασικό αντικείμενο διδασκαλίας είναι η πρότυπη γλώσσα της κοινότητας. Για λόγους ιστορικούς, οι οποίοι αφορούν την αντίληψη των ομιλητών της σύγχρονης νέας ελληνικής για τις λόγιες ποικιλίες και μορφές της ελληνικής γλώσσας (αφενός, λόγω του γλωσσικού ζητήματος και της κοινωνικής διγλωσσίας (diglossia), η οποία υφίστατο ως επικοινωνιακή κατάσταση στον ελληνικό χώρο, και, αφετέρου, λόγω των ιστορικών δεδομένων που αφορούν τον ρόλο του αρχαίου κόσμου και της αρχαίας κληρονομιάς στον καθορισμό της εθνικής ταυτότητας των πολιτών του σύγχρονου ελληνικού κράτους), στα προγράμματα σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας για το γυμνάσιο του 2021 ορίστηκε ως διδακτικό πεδίο η διαμόρφωση στάσεων για τη γλωσσική αλλαγή και το γλωσσικό παρελθόν της σύγχρονης πρότυπης ελληνικής γλώσσας: παρομοίως, σε επίπεδο ιστορικο-πολιτικής και γεωγραφικής πτυχής του μακροπολιτισμικού περικειμένου, η καλλιέργεια θετικών στάσεων για τις εθνοτικές γλώσσες και, κατ' επέκταση, για τους αλλόγλωσσους πληθυσμούς συνδέεται με την επίλυση προβλημάτων της μη αποδοχής της εθνικής/εθνοτικής/γεωγραφικής/γλωσσικής διαφορετικότητας συγκεκριμένων ομάδων μαθητών/τριών.

Η διαφοροποίηση των μαθητών σε γνωσιακό επίπεδο ή σε επίπεδο γλωσσικής επάρκειας συνδέεται με οικονομικούς και κοινωνικοπολιτισμικούς παράγοντες (οικονομική κατάσταση, επάγγελμα γονέων): η δυνατότητα επιλογής μεθόδων διδασκαλίας κατάλληλων για κάθε ομάδα μαθητικού πληθυσμού και η πρόταση διαφοροποιημένης διδασκαλίας, οι οποίες συνδέονται με τα νέα προγράμματα σπουδών κινούνται στην κατεύθυνση επίλυσης του συγκεκριμένου προβλήματος ανισότητας.

Τέλος, προκειμένου για τα τεχνολογικά συστατικά στοιχεία του εθνικού και του διεθνούς πλαισίου, στα νέα προγράμματα σπουδών, με βάση, αφενός, τη σύγχρονη τεχνολογική πραγματικότητα και τις επιδράσεις της στην επικοινωνία και, αφετέρου, τόσο την παράδοση που έχει διαμορφωθεί από τα προγράμματα σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας του 2003 και του 2011 όσο και την προγραμματική αρχή των οργανωτών της εκπόνησης των νέων προγραμμάτων σπουδών για τον ψηφιακό μετασχηματισμό της διδασκαλίας, μέσω των νέων προγραμμάτων σπουδών της πρότυπης γλώσσας προβλέπεται, αφενός, η συστηματική διδασκαλία του σχεδιασμού όχι μόνο γραπτών και προφορικών αλλά και ψηφιακών κειμένων (π.χ. κειμένων που παράγονται μέσω της χρήσης του επεξεργαστή κειμένων, ιστοσελίδων και ιστολογίων, ή κειμένων προφορικών που προβάλλονται μέσω ψηφιακών συσκευών ή περιβαλλόντων), στο πλαίσιο της καλλιέργειας πρακτικών συνδεδεμένων με την ψηφιακή διάσταση του γραμματισμού, και, αφετέρου, η αξιοποίηση των ψηφιακών

τεχνολογιών στη διδασκαλία της γραμματικής και του λεξιλογίου (π.χ. χρήση ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων και του διαδικτύου ως σώματος κειμένων), όπως και στην οργάνωση επικοινωνιακών δραστηριοτήτων ολιστικού χαρακτήρα (π.χ. αξιοποίηση των ιστοεξερευνήσεων).

► ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως προαναφέρθηκε στις προηγούμενες ενότητες, ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η εκπόνηση των προγραμμάτων σπουδών της πρότυπης ελληνικής γλώσσας για το γυμνάσιο στηρίχτηκε και δέχτηκε επιδράσεις από το σύνολο των διαστάσεων του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, όπως αυτό ορίστηκε βάσει των θεωριών των Kern (2000), Stern (Johnson, 2001) και Κουτσογιάννη (2011).

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Fairclough, N. (2014). Critical discourse analysis. In J. Simpson (ed.), *The Routledge handbook of discourse analysis* (chapter 13, e-book). London: Routledge Handbooks.
- Johnson, K. (2001). *An introduction to foreign language learning and teaching*. London: Longman.
- Kern, R. (2000). *Literacy and language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Thornbury, S. (2011). Language teaching methodology. In P. Gee & M. Handford (Eds.), *The Routledge handbook of applied linguistics*. London: Routledge Handbooks, 9-20.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2011). Εκπαιδευτικό συγκείμενο, γλωσσικός λόγος και σχολική εκπαίδευση. *Μελέτες για την ελληνικής γλώσσα*, 31, 251-252. Ανακτήθηκε από http://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_31_250_264.pdf
- Σπανός, Γ., & Μιχάλης, Α. (2012). *Η νεοελληνική γλώσσα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Διδακτική μεθοδολογία & αξιολόγηση αναλυτικού προγράμματος*. Αθήνα: Κριτική.